

DISKUSSION DEN (LITTERATUR) VETENSKAPLIGA TIDSKRIFTENS STÄLLNING OCH FRAMTID

TFL I UTGIVARFÖRENINGENS PERSPEKTIV

Daniel Möller Jag vill börja med att tacka redaktionen för inbjudan att komma hit till årets Tfl-dagar i Göteborg och delta i den avslutande paneldiskussionen. Jag tänkte begynna en smula självbiografiskt, för att snart övergå till att avlägga ett par allmänna reflexioner och beröra några mer specifika problemkomplex.

Jag har sannolikt inbjudits eftersom jag är ordförande i något som kallas Föreningen för utgivande av *Tidskrift för litteraturvetenskap*, ett uppdrag som tog sin början 2013. Då hade jag under de föregående åren, 2011 och 2012, varit tidskriftens redaktör. Den avgående redaktören för Tfl vid Lunds universitet, där tidskriften grundades 1971, blir nämligen per automatik under ett decennium ordförande i Tfl:s utgivarförening. Så har det varit alltsedan bland andra Louise Vinges, Peter Lutherssons och Anders Mortensens dagar vid föreningens roder, och så kommer det troligen att förbli efter att jag avgått 2023.

Tfl i sig har emellertid inte endast en hemvist. Tidskriften har ambulerande karaktär – den cirkulerar mellan landets litteraturvetenskapliga institutioner i tvåårsintervall. 2017–18 har redaktionen sitt säte i Göteborg, och härnäst, 2019–20, kommer Umeå med Sam Holmqvist i spetsen att ta över stafettpinnen – ett uppdrag som efter vad jag förstått kommer att delas med litteraturvetarna vid Mittuniversitetet. Därefter ankommer tidskriften åter sin moderinstitution i Lund 2021–22, följt av Stockholm och Uppsala 2023–24 och 2025–26, och sedan är vi tillbaka här i Göteborg igen 2027–28.

Jag griper tillfället i akt och påminner om några av utgivarföreningens funktioner och förehavanden.

Till att börja med är det så, att tidskriften ägs av Föreningen för utgivande av *Tidskrift för litteraturvetenskap*. Utgivarföreningen förfogar således över tidskriftens ekonomiska tillgångar, och vid årsmötena, som vanligen hålls i maj, fattas de formella beslut som rör verksamheten. Då uppdrar föreningen bland annat åt sittande redaktion att genomföra eventuella förändringar i verksamheten och att bistå den i olika frågor.

Ett av de på förhand av Göteborgsredaktionen utbudna spörsmålen i panelsamtalet – det som gäller arrangemanget av det redaktionella arbetet och att detta alltid varit knutet till en institution, närmare bestämt: ”Kan man hitta andra former för att bedriva det redaktionella arbetet framöver?” – är alltså något som vare sig vi här idag eller exempelvis TfL:s redaktionsråd kan fatta beslut om. Tfl har ju även ett redaktionsråd bestående av femton ämnesföreträdare, något som alltså ska särskiljas från föreningen och från redaktionerna.

Den enda instans som kan fatta beslut om hur det redaktionella arbetet med Tfl ska bedrivas är utgivarföreningen, vilket sker vid de årliga mötesförhandlingarna. Finns det särskilda önskemål om hur det redaktionella arbetet med Tfl kan eller bör utövas, så går det bra att införa årsmötena i föreningen inkomma med förslag på hur det skulle kunna se ut. Det är också något som vi om intresse finns kan diskutera här.

Tfl räknas som bekant till ett av de viktigaste litteraturvetenskapliga publiceringsorganen i Norden, jämte *Samlaren*. *Tidskrift för svensk litteraturvetenskaplig*

forskning, *Edda*. *Nordisk tidsskrift för litteraturforskning* i Norge, *Orbis Litterarum*, *Spring*. *Tidsskrift för moderne dansk litteratur* och *Passage*. *Tidsskrift för litteratur og kritik* i Danmark och *Avain*. *Finsk tidsskrift för litteraturforskning* i vårt östra grannland – samt den nystartade, pannordiska webbtidskriften *Nordisk poesi*. *Tidsskrift för lyrikkforskning*, där två av redaktörerna är norska, en redaktör är dansk och en är svensk (ett uppdrag som jag för närvarande innehar). Hur ska Tfl *förbli* en av de viktigaste litteraturvetenskapliga publikationsplattformarna i Norden? Det är en fråga som jag gärna diskuterar med er.

Personligen tror jag att Tfl är mer angelägen än någonsin, eftersom den hjälper oss att slå vakt om vårt ämnes identitet och unicitet och hindrar det från att sugas in i det svarta håll som kallas ”kulturvetenskap” eller liknande, som riskerar att sluka inte bara litteraturvetenskapen utan även andra akademiska discipliner.

Ytterligare en sak som vi gärna kan samtala om är vilka språk som artiklarna i Tfl kan eller får vara skrivna på. Tidskriften tar ju emot manus från hela världen, däribland samtliga nordiska länder och regioner, men av praktiska skäl kan vi – jämte engelska – endast publicera artiklar på svenska, danska och norska (bokmål och nynorska). Inför våra kommande år och nummer kan vi kanske bli ännu tydligare med att vi gärna publicerar artiklar på andra språk än svenska, nämligen även på de fyra språk jag nyss nämnde.

ANPASSNING, MOTSTÅND OCH KONSTRUKTIVA KONFLIKTER Åsa Arping

Jag skulle vilja tala lite om anpassning och motstånd som nödvändiga strategier för den vetenskapliga tidskriften i allmänhet och för *Tidskrift för litteraturvetenskap* i synnerhet.

Att förhålla sig till de ramar som finns men samtidigt arbeta mot det statiska, mätbara och mallade, som Annelie Bränström Öhman också diskuterar i sitt föredrag.

Jag vet inte om Tfl kan ställas i revolutionens tjänst, i den mening som Johan Gardfors tar upp. Men kanske kan den leka ännu lite mer? Ropa lite högre?

En tidskrift som Tfl är, och kommer fortsatt att vara, beroende av de förändringar som sker i omvärlden, när det gäller ekonomiska stödformer och belöningssystem, publiceringsstrategier, vetenskapsideal och så vidare. I någon mån är det därför nödvändigt att anpassa sig, och det brukar ju akademiker vara ganska duktiga på (detta påstående är inte enbart ironiskt). Men de brukar också kunna bråka, göra motstånd. Båda förmågorna behövs.

Sedan starten 1971 har ju Tfl förändrats en hel del, både innehållsligt och formmässigt. Samtidigt upprätthålls en rad intakta traditionslinjer, och det finns som bekant ingen anledning att laga något som inte är trasigt.

Oavsett de eventuella påbud som kommer utifrån och uppifrån måste grundfrågan förbli: Vad vill vi egentligen med Tfl? Behovet av ett återkommande, samlande forum för svensk litteraturvetenskap lär kvarstå. Övriga kulturtidskrifter och existerande vetenskapliga tidskrifter har av förklarliga skäl inte samma intresseinriktning. Det betyder inte att Tfl måste profilera sig helt akademiskt och ämnesinternt. Den kan också, samtidigt – på olika sätt och i olika grad – definiera sig som en typ av kulturtidskrift. Det ser jag som en styrka.

En central funktion, kanske den primära, är Tfl som publiceringsplattform för ämnet och för de verk-samma litteraturforskarna. Med sina för närvarande fyra nummer per år har den en betydligt tätare publiceringstakt än exempelvis *Samlaren*. Och med sitt huvudsakliga fokus på svensk litteratur eller litteratur i Sverige, kan den kosta på sig att också stanna i och fördjupa det nationella – givetvis placerat i en internationell kontext – på ett annat sätt än exempelvis *Edda*. Här utkristalliserar sig något av en profil, eller till och med en nisch.

Nu ska ju Tfl börja publicera artiklar även på engelska. Det är möjligen ett rimligt val, en nödvändig anpassning till de rådande kraven. Men jag hoppas att det också innebär att redaktionen anlitar kompetent språkgranskning, eller anmodar artikelförfattare som

inte har engelska som modersmål att göra det. Annars är risken för kvalitetstapp uppenbar.

Det kan låta konstigt och otidsenligt att värna det nationella i dessa SD-tider, men i den starka och i många fall välbehövligen internationalisering som hela universitetsvärlden genomgår, menar jag att Tfl faktiskt har en viktig roll även som en publicerings-möjlighet för den forskning som i någon mening är att betrakta som litteraturvetenskaplig grundforskning om svensk litteratur på svenska. Det är ett område som knappast längre finansieras av forskningsråd och -stiftelser, och som räknas allt mindre i karriär- och meriteringssammanhang. Sådan forskning har också allt svårare att hitta publiceringskanaler i det internationaliserade landskapet, där vi snarare ser tendenser till mer av samma än intressanta profiler. Det handlar kanske också om den fråga som diskuterades i panelen ”Redaktionell praktik och vetenskapliga publiceringskontexter” – autonomi eller integritet – att med auktoritet välja en inriktning och stå för den.

En annan funktion som blir allt tydligare, i takt med att litteraturvetenskap som ämne integreras i olika tvärvetenskapliga storinstitutioner, är behovet av att på olika sätt bevaka vad som sker just inom ämnet. Enkäter, introduktioner och översättningar förblir viktiga former som också är svåra att få avsättning för i den alltmer mallade vetenskapliga referentgranskade tidskriftens format.

Förmågan att upprätthålla en skärpt uppmärksamhet kring ämnet tror jag värnas just genom att tidskriften cirkulerar mellan lärosätena. Det händer någonting på det lärosäte där tidskriften finns, och den plats och miljö där tidskriften ges ut påverkar också dess inriktning under en period, samtidigt som erfarenheter ackumuleras.

Som alltid är dock ekonomin en stötesten, i och med att det har blivit allt svårare att få gehör hos olika institutionsledningar för den kostnad det för med sig att driva tidskriften, just när det gäller det redaktionella arbetet. Vissa ledningar ser både det symboliska värdet och det kollegialt värdefulla i att driva

tidskriften under en period. Men det finns ju också, med de belöningsystem som råder, faktiska ekonomiska returvärden – det vore intressant att räkna på hur antalet poänggivande publiceringar från det egna lärosätet faktiskt ökar under motsvarande period.

Jag har själv, som medlem i redaktionsrådet, argumenterat för att lärosätena/ämnena, bredvid de medel forskningsråd och stiftelser bistår med, skulle betala en årlig medlemsavgift till föreningen som ger ut tidskriften, för att säkerställa en hållbar ekonomi och att driften sker under schyssta villkor. Det ser och har sett alltför olika ut, framför allt när det gäller redaktörernas arbetsvillkor. Vissa har fått en fast procentuell nedsättning i tjänst, medan andra helt och hållet har fått dra in sina egna löner genom fondmedel. Ska TfL drivas vidare, vilket jag absolut anser att den ska, måste villkoren vara någorlunda likvärdiga, finansieringen måste vara hållbar. De redaktionella insatserna måste synliggöras!

Det kan synas en smula icke-visionärt att uppehålla sig såpass mycket vid det ekonomiska. Men jag kan tänka mig att vi ganska snart kan hamna i situationen att ett lärosäte eller ämne tvingas tacka nej till en redaktionsrunda. Vad gör vi då? Här skulle en årlig medlemsavgift kunna fungera som garant. Utan den vore det kanske enklast att ge TfL en fast utgivningsplats, exempelvis i Lund, där föreningen för utgivandet av tidskriften finns. I så fall kunde redaktionsrådet få en starkare, mer operativ roll, och temanummer som redigeras på de olika lärosätena, eller i samarbete mellan forskare från olika lärosäten, kunde utgöra en stomme i utgivningen.

Enligt min mening bör TfL i första hand ges ut digitalt, och genast bli öppet tillgängligt, men möjligheten att materialisera vissa nummer i form av papper eller andra utföranden, ska självfallet kvarstå. Jag skulle gärna se ännu fler prov på ett experimenterande när det gäller just de former tidskriften kan anta. Jag tycker att nuvarande redaktion på föredömliga sätt har arbetat med just detta.

Redaktionerna är givetvis beroende av det material som kommer in, och har också en viss skyldighet att bereda plats åt den forskning som faktiskt bedrivs.

Men med öppnare inbjudningar och aktiva beställningar är det bevisligen fullt möjligt att uppmuntra en ökad reflektion även när det gäller det akademiska skrivandet som sådant.

De vetenskapliga publikationsformernas alltmer fasta format och det mallade tänkande de gärna utmynnar i kunde onekligen utmanas ytterligare. Vad kan litteraturvetenskapligt skrivande vara, förutom olika *perspektiv*? Kan TfL i ännu högre grad vara en mötesplats för laborativa skrivformer? Jag tycker att tidskriften kunde få vara ett forum där sådana frågor utforskas. Och jag skulle gärna se fler kollaborativa projekt, dialoger, mellan forskare i och utanför ämnet, och varför inte fler samarbeten med andra inom det litterära produktionsfältet – skönlitterära författare, kritiker, bibliotekarier, lärare. Att närma sig undervisningen i högre grad är också en viktig praktik som aktualiserats under dessa TfL-dagar.

Uppstår oro för den vetenskapliga legitimiteten är det alltid möjligt att införa nya sektioner i numren. Samtidigt menar jag att vi ständigt behöver osäkra ramarna för vad en litteraturvetenskaplig text kan och bör kunna vara. Det handlar om att fundera över sakkunniggranskarnas roll och vilka instruktioner dessa får. Den utomredaktionella peer review-processens betydelse är inte en gång för alla given. Som den tidigare nämnda panelen tog upp har sakkunniggranskningens höga status i de vetenskapliga publiceringssammanhangen samtidigt gett redaktionen en sekundär roll. Borde makten och ansvaret i högre grad föras tillbaka dit? Det är värt att diskutera.

Ytterst aktualiseras förstas frågan om vad som är att betrakta som vetenskap inom vårt fält. Det är något vi borde rådbråka lite oftare, eftersom ämnets fokus och ramar bevisligen ständigt förändras. Konstruktiv konflikt blev något av ett kodord i den tidigare berörda panelen – mellan olika fält och olika redaktionella praktiker och ”skrivregister”. Tidskriften är onekligen den rätta platsen för sådana inspel, infall – och utfall.

DET KOLLEKTIVA REDAKTIONELLA ARBETET VS. ARTIKELFETISCHISMEN

Hedvig Härnsten Den som försöker göra sig en bild av den vetenskapliga tidskriftens ställning idag får svårigheter, för bilden går isär.

Å ena sidan: i bibliometrins (och, kunde man tillägga, meritokratins) tidevarv fyller publikationen av vetenskapliga artiklar en nyckelfunktion. Ett stort antal tidskrifter omfattas av måttsystemet JIF, *journal impact factor*, som återspeglar mängden citeringar per år och således ligger till grund för rangordningen av tidskrifterna inom ett givet fält. Mätbarheten borgar för jämförbarhet, inte bara mellan tidskrifterna, utan i förlängningen även mellan lärosäten och forskare, som båda rankas på basis av bland annat publikationslistor. I det ekonomihistorikern Ylva Hasselberg kallar kommodifieringen av vetenskapen intar artikelpublikationen i själva verket funktionen av den akademiska marknadens ”mynt”, en universell värdemätare.¹ Och är inte detta, om något, ett tecken på den vetenskapliga tidskriftens starka ställning? Bilden går isär.

För, å andra sidan, framträder bilden av den vetenskapliga tidskriften – inte minst den inhemska och humanistiska, exempelvis TfL – som ständigt hotad. I takt med att digitaliseringen, specialiseringen och internationaliseringen av humanistisk forskning ökar, verkar intresset för den ämnesanknutna tidskriften svalt, inte bara hos skribenter och läsare, utan också hos finansärer.

År 2013 beslutade VR att avveckla stödet till vetenskapliga tidskrifter inom samhällsvetenskap och humaniora. Beslutet möttes av kritik: debattartiklar, namninsamlingar och arbetsgrupper vittnade alla om vikten av ett statligt stöd för svenskspråkiga vetenskapliga publikationer. Föga förvånande formulerades försvaret för den vetenskapliga tidskriften nu *inte* i termer av det som gjort det globala (läs: anglosaxiska) och på naturvetenskaplig modell vilande publikations-

systemet framgångsrikt, utan snarare som en ansats att avslöja dessa termers egentliga innebörder. Digitalisering betyder kostnadsfritt;² internationalisering betyder fragmentering;³ specialisering betyder brist på överblick.⁴ Utöver detta betonades den vetenskapliga tidskriftens roll som främjare av kommunikation mellan forskare och det övriga samhället,⁵ en samverkansfunktion som den högt värderade publiceringen i internationella peer review-tidskrifter inte fyller.

Bilden går isär. Eller rör det sig endast om två sidor av samma *mynt*?

VR:s beslut att avveckla tidskriftsstödet hävdades efter att ett önskemål om det framförts från ämnesrådet i humaniora och samhällsvetenskap, men innan dess hann hotet mobilisera ett försvar för den ämnesanknutna tidskriften som rymmer olika sätt att artikulera dess funktion. Stefan Amirell, redaktör för *Historisk tidskrift*, skriver att: ”Flera tidskrifter [...] utgör centralorgan i Sverige för sina respektive discipliner”.⁶ Samtidshistorikern Rasmus Fleischer kallar tidskrifterna för ämnenas ”absolut centrala nav”.⁷ Den centralistiska metaforiken är slående. Men i vilken mån är tidskriftens funktion i forskningens infrastruktur densamma oavsett ämne, och i vilken mån är den disciplinspecifik, beroende av ämnets reella ställning och självförståelse?

1. Ylva Hasselberg, *Vetenskap som arbete. Normer och arbetsorganisation i den kommodifierade vetenskapen*, Möklinta: Gidlunds förlag, 2012, s. 177.
2. Anders Johansson, ”Dårpippi som fördommar”, i *Aftonbladet* 16 december 2013.
3. Rasmus Fleischer, ”Så dödar man fri forskning”, i *Expressen* 16 november 2013.
4. Fleischer, ”Så dödar man fri forskning”.
5. Samtliga debattörer lyfter fram detta.
6. Stefan Amirell, ”Från tidskriftsstöd till tidskriftsdöd”, *Riksbankens jubileumsfonds debattforum* 18 november 2013, <http://debatt.rj.se/2013/11/18/fran-tidskriftsstod-till-tidskriftsdod/> (Sidan hämtad: 19 december 2018).
7. Fleischer, ”Så dödar man fri forskning”.

Att litteraturvetenskapen befinner sig i kris sedan relativt lång tid verkar – utöver – eller helt i samklang med – att vara en realitet med politiska och ekonomiska orsaker – utgöra en konstitutiv del av ämnets självförståelse. Är TfL det krisande ämnets absolut centrala nav? Bör den vara det?

När Lars Lönnroth år 1961 formulerar *litteraturforskningens dilemma* (i boken med samma namn) utmynnar resonemanget i en programförklaring vars realisering omedelbart kopplas till facktidskriften. Lönnroth skriver: ”För att detta program skall kunna förverkligas fordras kanske i första hand en förändring av den nuvarande litteraturforskningens avantgarde. De litteraturhistoriska facktidskrifterna måste få en konsekvent vetenskaplig linje som kan bli mönsterbildande.”⁸ Ämnets dilemma (i Lönnroths fall bristen på vetenskaplighet) måste lösas, och det medelst tidskriften som positivistisk förtrupp. Tfl grundas 10 år senare, 1971.

När Carin Franzén och Jesper Olsson år 2018 tecknar sin bild av litteraturvetenskapen i tidskriften *Respons* (kanske ett symptom i sig?) nämns knappt något om forskningens materiella villkor, historia eller infrastruktur, och inte heller något om tidskrifter. Faktum är att ordet *kris* inte heller nämns; retoriken är en annan. Den mängd teoretiska perspektiv som radas upp som utmanare av det som kallas litteratur- ämnets borgerliga bildningsfundament föranleder inte författarna att ropa kris, utan att istället varna för ”att nostalgiskt eller slentrianmässigt bevara en viss ämnesbaserad eller institutionell konfiguration som kallas ’litteraturvetenskap’.”⁹ Är den ämnesanknutna tidskriften, som Tfl – navet; förtruppen – i själva verket en del av denna konservatism, ett utslag av det Franzén och Olsson kallar ”akademisk identitetspolitik”?¹⁰

Om Lönnroths positivistiska position tycks resultera i en naturalisering av ämnet och Franzéns och Olssons bild skulle kunna kallas så trendkänslig att ämnet försvinner, kanske Tfl fyller en funktion genom att befinna sig mittemellan dessa skilda temporaliteter. Kanske är det inbegreppet av just *tid-skriftens* roll,

att vara såväl en indikator på som en tillskyndare av ämnets kris eller helt nödvändiga föränderlighet – att spegla den genom bred bevakning och att aktivt bidra till den genom drivandet av redaktionella linjer. Kanske varken nav, avantgarde eller ingenting, utan snarare en konstellation vars noder växlar över tid och rum.

Konstellationen är ett kollektiv, en samling utan centrum, i likhet med hur Tfl (och många andra tidskrifter) är redaktionellt organiserad. Denna typ av organisering, arbete eller praktik värderas i regel inte högt i den tidigare nämnda kommodifierade vetenskapen. Om detta skvallrar inte bara det reella hotet om nedläggning mot svenskspråkiga humanistiska och samhällsvetenskapliga vetenskapliga tidskrifter som nästan förverkligades för fem år sen, utan paradoxalt nog även den motsatta tendensen: den vetenskapliga artikelns starka ställning eller, om man så vill, dess förvandling till *mynt*.

För, döljer inte den citerbara och sökbara artikeln, såsom skild från sitt sammanhang, minst två kollektiva akademiska arbetsformer, dels seminariet, dels – och i detta sammanhang mer relevant – den redaktionella praktiken? I artikel-produkten framträder de kollektiva relationerna såsom produkten av den enskilda forskaren. Såväl databasen som publikationslistan förstärker denna tendens, förstärker fetischen. Och även om Tfl i likhet med alla vetenskapliga tidskrifter både vilar på och därmed bidrar till fetischiseringen av artikeln och dess upphovsperson, så förmår den samtidigt – genom att samla, sortera, värdera, tematisera, prioritera, radera och montera – ja, genom att *redigera – visa fram* delar av det kollektiva arbete som är betydligt svårare att mäta.

8. Lars Lönnroth, *Litteraturforskningens dilemma*, Malmö-Lund: Bo Cavefors Bokförlag, 1961, s. 88.

9. Carin Franzén och Jesper Olsson, ”Litteraturvetenskapen öppnar sig mot en komplex social verklighet”, i *Respons*, 2018:4, s. 19 och 24.

10. Franzén och Olsson, ”Litteraturvetenskapen öppnar sig mot en komplex social verklighet”, s. 24.